

Dialekt-
landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

7187

NORRBOTTEN

Edefors

(äv. Överluleå , NB., samt
Gällivare o. Jokkmokk,
LPL.

Ohlson, Astrid, 1934

Svar på ULMA:s frågelista M 25 Jaktens

och fiskets betydelse för hushållningen

25 bl.4:o

6 " " teckn.

7187

Jaktens och fiskets betydelse för husdjällningen.

(Svar på Ulmas frågelista A.)

Fisken är jakten både stor betydelse för folket för i tiden. Som sagt ser man vid fiskrika sjöar och åsar. De va folket största är betydelsefullaste föde. I min hemtrakter förborn inte, att som fiska, men än som betröde för uppbrälet. En senare tid föde med sig, att som skulle sälja dem. I en senare tid born ju hinnerdrivningarna, di som ju fick pengar.

I en god opp i Stor-Lule minn ju, de är nogka 15-20 år sen, att på tre vecker, hade som inte haft en bröd bit. Å som hade livsvänt sig på fisk, så get mjölk. Där opp vet ju lå, att som precis levde på fisken. Kubben där i går

1/ Edefors om.   2/ Stora Lulevatten

Norrbottnen
Edefors om
(här uppg.
även från
Luleå om
i NB samt
från Selli-
vare o. Johle-
vikens om
i Lappland).

den för ut prä sommarn å jiska i mån rik
prä Lulevatten, å stanna där så gott som hela
sommarn. Abborren säg jz då brän fläddde å
traka å spara för vintern. Piken tog brän
brän som den va, jz säg aldrig till, att brän sal-
ta. På lediga stunder under fisket, band
brän fiskrät åt folke i trakten.

Jaktlagarna va inte så
mycke prä tal för. Men de tyckte jz då,
att då människorna fått allt i skogen,
så brän ingen mer de å skaffa, bara man
inte tar in nån människa som brän bättre
rätt. Men annars va de inte så mycke prä
tal om rätt för. Tjuvskifte va inte så farligt
som svördeskifte, de ansåg dom då va då-
ligt. Älj de va man mest rädd för å jaga, för
folke tyckte, att man då skulle ha bränman
å skogs-skifte, för att ha rätt till älgjakt.

Björnjakterna va ganska vanliga i min
ungdom. Far min la ner två björnar. Å sjöarna
va jg me å sökte björn. Björn jagades med
lodbröser å spjut. Pappan hade köpt spjutet
i björntäkten, så jg minns jg såg märkena
efter björntäkten i spjutspiken, som va av
järn. De va viktiga saker me spjutet. Björn
hogs också i slaggjärn, de va precis som en rås
sak. Han fångades också i "drag". Ett drag jg
de man så, att man la två gevär så där en
25 m. från varandra, väl fuktgjort i träd
och med piporna, riktade mot ett bete av
brett, som la mellan gevären. Från gevärens
krynk gick snören, som va fästa i brettet.
Å då björn kom, å börja böka i brettet,
så drog ju snörerna så brettet smälde, i-
blodd båda på en gång å björn blev skjuten.
Jag har så sjö sett ett "drag". På andra

vidan Dragträcket" har dom jagat björn med
 "drag", de skulle varit före minn tid, så or de har
 Dragträcket fått sitt namn, säjs de. Björnkät-
 tet sålde, en del kunde dom nog bevrille
 själv, så de åt dom oyp hemma. Skinnat sålde,
 de va duktigt i priset, de minns jg då, men
 hnu mycket dom kunde få för de, de kommer
 jg inte ihåg. En konst va de så skrädda björn-
 skinn, så de brade dom sen i slädarva till
 slädfäll.

Räv togs i sax eller med gift. Oyppe i Stav-Lule,
 så i Bällivare bekorn Duvdrät, vet jg nog ha
 sett dom fånga räv i trä sax. Inte en epik fick
 finnas i saken, för räven kom till lukten av epik-
 ken. Saxen täjdes av en björkstam och
 blev en 3 cm. tjock myggefä och så där
 en och halv meter hög. Rävstappan, jag
18 defors osv.

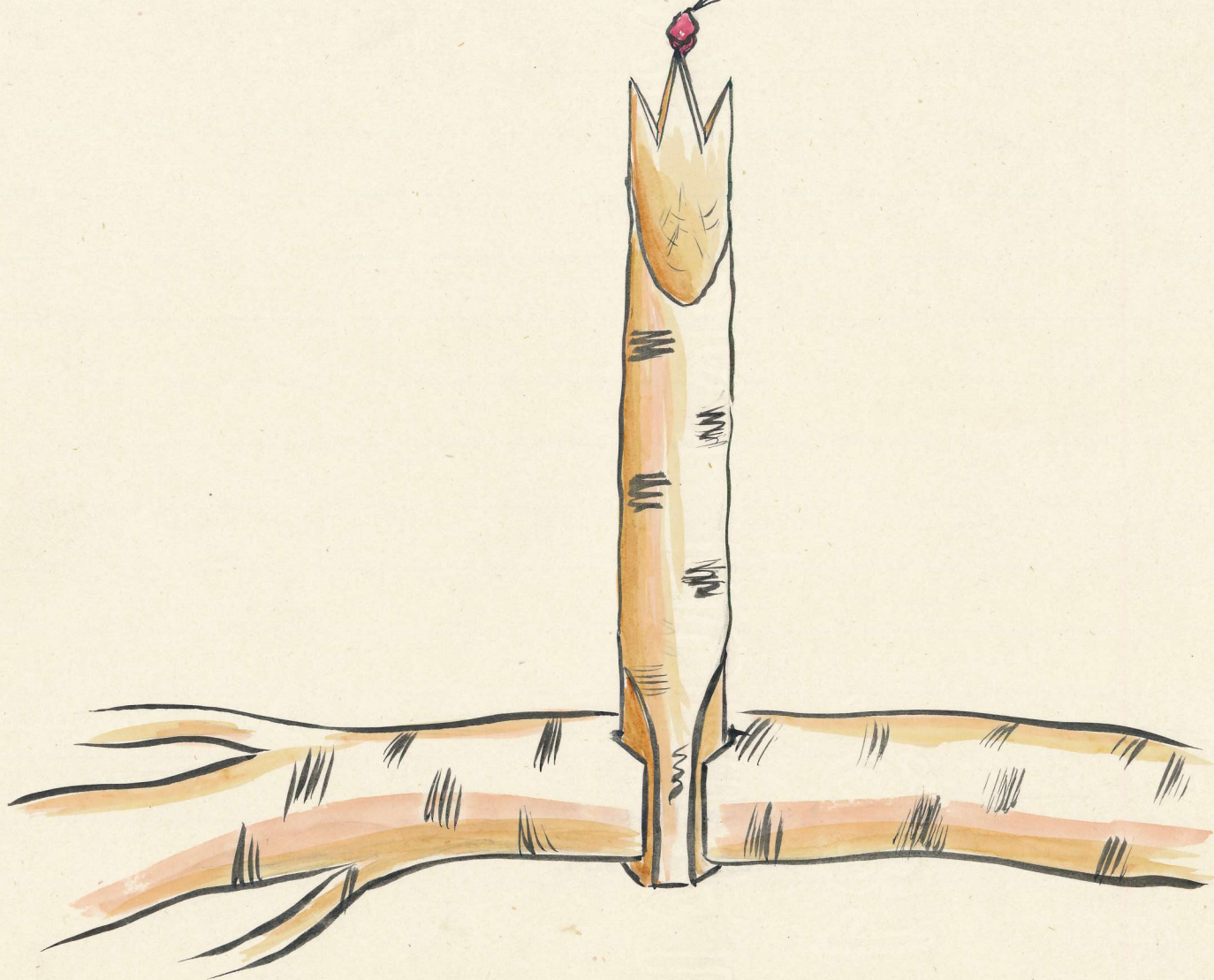

5
"Tana" med tre "spetsar."

Av sagesman kallad

"rävstappa"

Beta.

Akke
-34-

trov saxen kallades så, kilsades fast väd i ett
hullfallet träd, så att stappans tre spetsar
pekade uppåt. På mittspetsen, som var
längre än de två andra, sattes lockbetet
fast. Rävnen hoppade upp mot böttelbuket
och då fastnade han ohjälpligt mellan spets-
sarna varss kantar.

En gång i Stor-Lule brade jag gjort en sån där
rävstappa. En djävul fastna i den, men kom
löö, för han gnagde sönder hela stappan, så
det bara låg långa träflisar i ring.

På två ställen i Noorbotten, brar jag sett
andra sätt, för fångat av räv. Jag har sett att
dom satt fälla med gullerbucka, i själva
gäddsjön, för att fånga räven⁴¹, då har tank-
te sej till lada gäddorna. Likaså brar jag
sett dom, sätta snara i ett bräl i gädd-
sjön för räv. Jag har också sett, om dom

⁴¹ se teckning
H. N. M. =
vågledning:
Jaktand-
ningen, s. 10
rävblev

ULMA 7187. Astrid Ohlson. 1934
NB. -LPL.
Frgl. M 25

smarade hare o. räv, genom att lägga en stäng i en grenklyka oöpp i ett träd. Den ligger inte så den väjde jämt, utan hänger vid gyllrader öpp med gyllersticka o. på stängens andra sida sattes smarran. Och då räv eller hare kom o. fäst i smarran idå flög gyllerstickan bort och stängan öpp och djuret smarrades och dog.

I gamla tider va inte rävskinnret så högt i värde. För ett vanligt rä. rävskinn betaldes en fyra till sju kronor.

Skarvskinnret för sig mest dom brude om fätkom på lördeborn, de bra sig ett lörde loppis, men dom brude också renkalskinn om borna.

Inom brontakt byg dom reda på brastackarna, dom brude om till å krita muren med.

För brude sägas, att dom brukar ha brastackarna.

na till å måla med ocksa. Då man fuskat
å gjort nå dåligt, så folke: "han bra jani
me hartassen", de va ett riktigt ordetär.
Thombakten hörde j, de många gånger. —

Uttern togs också i sax, eller så valde
dorn ut den, å sköt den. Uttern har tre
himmars arbetsdag. Då ficka han. Då de ä
färdigt kommer han upp till vattenytan
å då blir han skjuten av den, som vak-
tet grän. Men ibland var det så, att dorn
la ut sax från på grunt vatten med en
fisk som bete. Skivret va dyrbest. Utteri-
skivnsmissa satt inte grä vet huvud.
De ansåg verkligen fint.

(om uttern fr. Thombakten)

I gamla tiden brade dorn en märkvärdig
fälla då dorn skulle fånga mård. Den
fjätommer nog än. Jy sig den själv fr

ett 20-tal är sen vid Abri-Lule. Dom valde
 ut två tallar i samma linje och så där
 en tre m. från varandra. Tre långa pålar
 som tröckte ända upp till grenverket stogs
 ner vid vardera tallen, så att stekarna
 i fällen kunde ligga bra mellan tallen
 och pålar, i under steken, som inte alls
 var något tilltygad utan rund som den var,
 stogs ner två spikar åt vardera änden på
 steken. På dom låg gillenstickeren, de var en
 ridja eller dyl. Och på den låg betet. På
 var de en stock till. Ena sidan ritade mot
 understeken mellan grile och tall, den
 andra sidan gillrades upp med gillenstic-
 kern. Gillenstickeren brade som två harkar upp-
 till. Ena harken brades in i steken, där
 det var ett hark och den andra harken
 brades in i en ridja med öyle, och

(Leden. s. 28)

ULMA 7187. Astrid Ohlson. 1934
 NB. -LPL.
 Frgl. M 25

den vidjan barnds feet i en tången som lig
 mellan kullarna oppu i jern vedet. Den där
 fällon skulle vara det enda tillförlitliga,
 att fånga vrid i sas de. —

Opprät Stor-Lule, kring Stuobba, bröde
 jf talas om, att dom fånga gäss och svan
 i slagjäm. Järnk gullredes med grön trav.
 rebralm så sattes åt sjöbotten. Å di fåglar
 wa kom frö å äta fångades dom. På vässi-
 don, di gäss å svan var prä flythring, bu-
 ka felke och å skjuta dom. Då dom skjuti
 fröta fåglar, tog dom å stötta oppu den, så
 naturligt som möjligt på isen. Jägarn grärde
 mer sej i snö, så han inte syntes, så så passa
 han prä, di fåglarna kom prä besök till få-
 glar, som stod där som lock bete.

Dom smura och å gäsen. Anarerna satte
 dom i kalltälträl så brökar. Befelkingen.

Gallione Sn

ULMA 7187. Astrid Ohlson. 1934
 NB. -LPL.
 Fgl. M 25

däringarna gjorde de där å jff ton, att mig
gjorde lagnarna de och ei. De ä många
där sen jff bröde de där, de va i minna
ynge där. —

Pappan gjorde sej skor av lomskinne. Å dom
bröde bran, då bran skulle gå på hjäder-
spel. De va för, att kunna gå på hjät som
mörkt. En gång då bran bröde de där skorna,
bröde de blivit tärade. Å en svärbull bröde
fuktigt på varje fjäder, så de blev ett sant
skräck, då vi fick se in.

Lomskinne bröde dom också till att klä
baksidan på mesarna, för att de skulle bli
mjukt åt ryggen. Av lomskinne (skinn) /
gjordes kloke dyner, vi bröde en bronna, den
hängde på ryggen, så vi fick klokebröna hänga
på den. Än idag har jff en kloke dyne, som

ing gjort av en andhals. -

Tjädern togs i snarar, men sköto väl också ibland. Tjädern bra som en präce mer sk. mac. Dom tog fulke reda prä, ä fyllde tjä- derstompen, ä satte ihop ändarna mest varandra, så det blev som en ring, ä då den torkades satt den bra ihop. Ä kvin- nerna hade den där ringen till ä myp- ta gamm prä, då dom skulle bra myptan. Den där ringen kallades för "myst. betan" eller "myst. tref." (2 defors om.)

På olika ställen i Oxel-Tulsiön. sig gj en fågelfälla, som prä en del ställen kalla- des "fågelslocken" ä prä andra ställen "Prand" De va en gillerfälla, som sattes över vägar ä stigar med ris prä omme i den om vägen, så att fågeln lättare o. säkrare skulle gå i fällan. I den fick man alla slags fåglar. Ä

t.o.m. hasar och ekorrar blev itijälskygna där. —

Oppre vid Str-Lule, säg ju lapparna göra nå slaga träkar, å sätta i träna, å de dröjde inte länge förrn knipen kom dit å la ägg. Lapparna ylockade åt rej äggna, men kom dom sen laga till dom å åt dom, vet ju inte, å inte heller, om dom hade nå särskilt namn på träkarna. —

Dumt från fåglarna tog dom reda på till huddar å bolster. Ar större fågel som tjäder å orre togs fjädrarna å de gjordes brödragg ar dom, fågelvingarna brukar dom sopa med

| Ede förs m. |

Ar gäddan tog dom reda på kākarna om tårdenra å trängde opp dom i lake för forskning. Tåratal kunde dom bringa där. Traveriga struga i trertriken säg oron de där.

Men jg kan inte alls komma ihåg, hur
dom sen gjorde om de där. Men till någon
stays medicin skulle de vara, iå riktiga saker
va ide.

Ar stogäddan tog dom ryggbent iå forka å
gutsa. På skarpa dom ihåg ryggen från
flera stogädder, trädde en ståltråd genom
mäggriperna å så blev de en promenad-
hjälp av de. I Edes försåg jg de där någon
gång.

Ar gäddorn ryggbenter gjorde dom spel. Därj ho-
ta för sej trädde på ett bord, som hölls till. Spe-
let gick så till, att någon höll en del av dom i han-
den, å så skulle någon annan gissa, hur många
de var. De där minns jg från ungdomen.

I gädd levern kunde man läsa
ut alla årtider. Pappan va humorig på de
där. De va vil aldrig en gång, att han inte

ULMA 7187. Astrid Ohlson. 1934
NB. -LPL.
Frgl. M 25

titta på gäddlevorn, då han fick en gädda.
 Å då kunde han säga, om sommaren
 skulle bli blöt eller torr, så hur vintern
 skulle bli. Jy minns^{att} om levorn var tunn
 så bleaktig, så skulle de bli torr årstid.

Käddtarmarna tog dom också reda på.
 Dom tröttes så fick följa gäddan i bok-
 ningen så ålo.

Laken va en fin rätt. Dom kokade den å
 gallan stoch dom sörden, men inte på väu
 annan fisk duger de å göra de.

De bästa klarskinnret va or abturen. På sin
 ställen brukar de än vid kaffeberäkningen

Laggrarna ha särskilda förvarings-
 ställen för kött och fisk och andra
 matvaror. Vid pitojaur där hade laggrar-
 na nymke av sina där förvaringsbodar, tim-
 rade små bojer. Men ja han också sett, att

ULMA 7187. Astrid Ohlson. 1934
 NB. -LPL.
 Frgl. M 25

Lapparna gräver ner fisken i jorden. Dom
 la saktid fisk i tunnlar ä grävde ner dom
 så. De har ju också gjort, då ju legat ute
 prä fiske i Åke-Lule. Den fisk ligga
 nergrävd, tills de blev lämpligt med för-
 limg.

Jag försökte mig också prä att röka älg-
 kött ä fisk, de va laxöring ä rök. Av saktid
 ä regel gjorde ju en slags rökinnrättning ä
 därinne tände ju en snoriseld. De blev en
 fin rökning, men mig fisk ju trälle prä
 röka en vecka. De där bitta ju prä mycket
 själv, då ju var oppa i Åke-Lule ä fiske.

Lapparna brukar bränna opp för rökning
 i rökbrilet i kistan, men de blev mig sämre
 om den rökningen.

Ju tror, att man älet brä oppa i Norrbotten
 ä Lappland luft-torkar dom kött, som

hållivare su

ULMA 7187. Astrid Ohlson. 1934

NB. -LPL.

Frgl. M 25

föret leggt i saktlake. Dom sätter fast tock-
ställningarna och lå på taken så tränga fast
kötten på dom."

Hemma i barndomshemmet brade vi aldrig
bröd på kött, så därför tyckte vi nog inte
bulla, att det var någon särskild högtid m.
det på brödet. Men hos lapparna hörde jag
att dom tyckte, att det var "värtan nöd"
så dom inte brade kött. Hellre var dom u-
tan bröd än kött. —

befors om

ställningarna

I hemstrakten va de också på kal om
omarna. Ormhinnat tog dom var på
De va särskilt de skinn omarna högre
Ann.

1) På vägen är det en mycket vanlig syn i
Kinnu, att se kött nypbränt på tock-
ställningarna på taken hos den finska talande
befolkningen.

Antin Ohlson

ULMA 7187. Astrid Ohlson. 1934
NB. -LPL.
Frgl. M 25

ur, i lämnade efter sej. Jy minns
denn sa att smekim "drog" så bra, då
de las prä sä. Omfettet tog denn och si
vara prä. De förvarades i en flaska i
d saet i brännvin stogs prä, de va
bra i smörja prä vid väsk. De där kann
de förvaras i åratal.

Sagoman: Pönden Aug. Fredrikson i Kiruna född
i Dragsbäck, Edefors nr, Norrbotten, år 1863.

Kiruna den 10/1934
Astrid Ohlson

Anm.

Sagoman Fredrikson har ristat ett 10-tal
är vid Stora Lulevattnen och lianät sej en-
bart prä jakt och fiske.

a. o.

Jaktens och fiskets betydelse för hussträllningen.
(Svar på Ulmas frågelista A.)

19
Norsbobben
Bdefors su

Jakten å fisket hade en stor betydelse för i världen. T. ex. då man var min böja byta mark, så kom till skogs å bond kor vid tallen, då var dom myg beroende av jakt å fiske, så allt vad dom kom åt i den vägen. De va arde tidier då, så sätten att fånga de olika djuren olika och många.

Jag minns morbror min hjerta sjo fågel. Han hade båt så hund så han till på i skymningen. Något lopp hade dom inte. Hunden skrämd fågeln ut i vasskanten, så då stack han med hjerten. Man sig br.
Anm. I Lakaträk, Bdefors su

ULMA 7187. Astrid Ohlson. 1934
NB. -LPL.
Fgl. M 25

under ryggs-
nings tiden.

ra hundsvansen, som vika fram å åtes i varum.
 Nibben fick finna sjo fåglar då hon björsta, "blå-
 trabsai" kalla ri dom, så feta å vackra va dom.
 De döe minns jy från min barndoms tid.

Edessa m.

Iblond brände de, att dom vid orrjakt tog spark
 med å sprände oppr ett lakon, så bara fram.
 deln av sparken syntes. Å själv stod dom
 bekom så brade bösen ordning å passa på
 orren. Men ett sänt sätt å jaga, var nog inte
 så lovligt.

Edessa m.

På höstarna å fövinterna, då ekorrarna va
 som vackrast, va de ekorrjakter. De va inte
 annat än bösen hela darr. Å på krällen va
 jaktfolket "all grä" av ekorrloosen, men
 dom stamma inte länge på folk. Ekorrarna
 va svår å passa. Skimmen såldes, dom fick
 två riksdaler för fyrtio ekorrer, tror jy de var.

ULMA 7187. Astrid Ohlson. 1934
 NB. -LPL.
 Frgl. M 25

Borta i Forsträck, där va vi å stack gädda ut
i myrhälen. Å vi sköt den och som lod-
bösa å hagel. Å då titta vi på gäddle-
vern hur sommarn skulle bli, särskilt
vattenståndet. Va de kunniga myrtröjningarna
på leverns kant, säg vi, att de skulle bli
tröyvatten svart, men va de baktiga myr-
tröjningarna in på levern, tydde de på, att de
va länge in på sommarn tröyvatten som
2 de för oss.

Lak lever tokades så så drack man spa-
det, de va bra vid magåkommer.

Oronkin tokades så las på så, de dröj
bra. Ån idy minns jag, då var min la
oronkin på så. Men de skulle vara or-
de skinnat, orron ej är brukar krypa ut.
Men brukar också säga: "Skjut å rej skinnat
som orron". - Men min bröde en slagsten

som var bra, att ta ut skräp ur ögmun med.
 En gång då jag hade skräp i ögat så den där
 stenen i ögat på mig. Var mamma hade
 fått den där sten ifrån de vet jag inte.
 (Edefors sn.)

Sagoroman: Björk gymnasiet F. L. Pelberg i
 Kiruna, född i Edefors, Edefors sn, Norrbotten,
 år 1874.

Kiruna den 26/10/1933
 Astrid Ohlson

ULMA 7187. Astrid Ohlson. 1934
 NB. -LPL.
 Frgl. M 25

Jaktens och fiskets betydelse för husshållningen.

(Norrgrä Ulmas prägelrika ä,

Norrbottnen
Överluleå sn

Nog var var de väl så förr, att folk va mycke beroende av va jakt ä fiske gar. Min födelse by sk ä vaxa från 1600-talet, men andra trakter där omkring, där dom bröt byggd i senare tid, har man bröt säga om, att jakten och fisket var dess lifjälpr. De va mycke mycke marken omkring, så gröden frös lätt, dom sa, de va gott om visoräktar, ä då fisk dom lita rej till jakten ä fisket så vad det gar dom. Man har ju bröt talas om, att folk kom ledande hem till skogen, bröd den vid ett träd, ä började bryta mark, då fröstie man har

det kunde vara.

Fiskerikt kunde de vara för. Präv man tala om, att i hennes ungdom, fiska dom en sån mängd fisk i Laka träsk, att hon bad ^h hede for sin hund, att dom inte skulle få så mycket, de leler så mycket att renna. Präv man tala också om, att hon var med i ljustra gädda. Hon gick där i vattnet, så hon kände hur gädderna stötte i henne, men aldrig fick hon tag i någon.

Fra min barndom minns jag, att dom torke gädda. Torrarmätet togs nu, sjövrades i ryggen, saltades så sjövrades ut om sticker så brändes ryggen på salväggen så torrades så.

Ett hant flou sjövrades även till skrydd mot flugsvorra. Å så torrades den så så till potatis så så.

På vägen, då pappa fånga gädda, såg bra

^h hede for sin

25
alltid efter i gädd levern hur sommar
skulle bli. Var levern blå-konstig, blev de
regnig sommar, var den ljus å slät blev
de tve sommar.

I norfais hammet "torpa dom gäddskinn
till kaffe klar medel. Dom tog också reda på
fjällen av id till klar medel.

Hemma i Urbyrn, var de några Pite-bor, som
va om på lacfiske i byrn. Å manna tale om,
att dom tog reda på lacbloden å gjorde gäst
av den. —

Oronar slugs ilijäl å fettigt togs
av dom, de lullades oroniter. Istut för-
varades i en flask å brännvin slugs på,
å de skulle stå å dra, hur länge minns
jag inte nu. Den där flaskan var norfais
minns jag sen jag var liten. Då dom hade
över-Luleå.

värk boka som emöja på väktäppet.
 Jy minns de va många, som löra den där
 flackor. Ormekinnat tog dom också vara
 på. De bokades vid nå ort, men någ
 värmad om de minns jy inte. De va ma-
 fae, som lode ormekinnat.

sagsman: Hustru Anna Selberg i Kiruna
 född i Urobryn, Öne-Luleå sm. Norrbotten år
 1875

Kiruna den 26/10 1938
 Astrid Ohlson

Snara för hare och råv
från Narbotten.

Placeras efter harestigar.

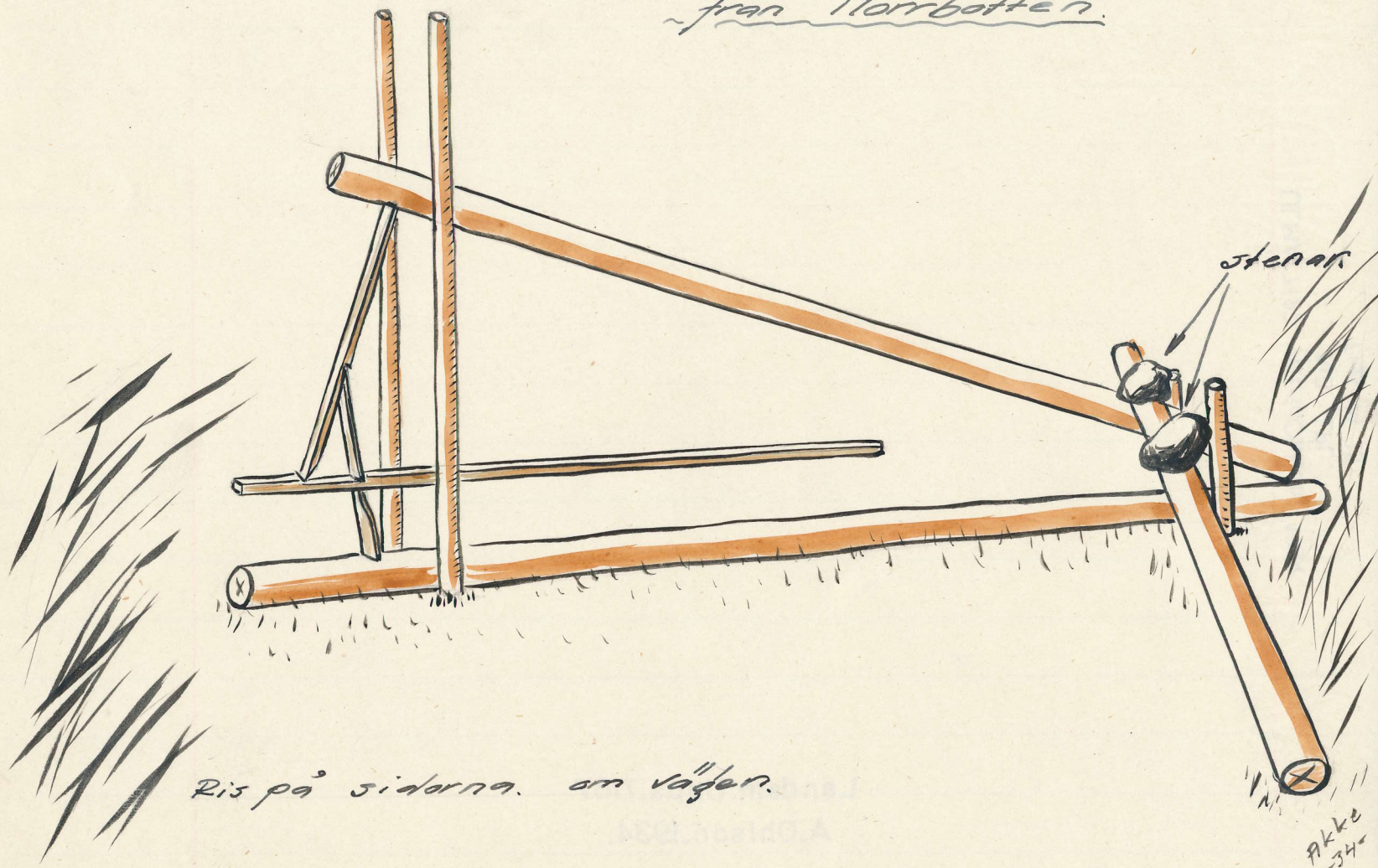

Mördfälla från St. Lulevattnen

*A. Ö. Ö.
-34-*

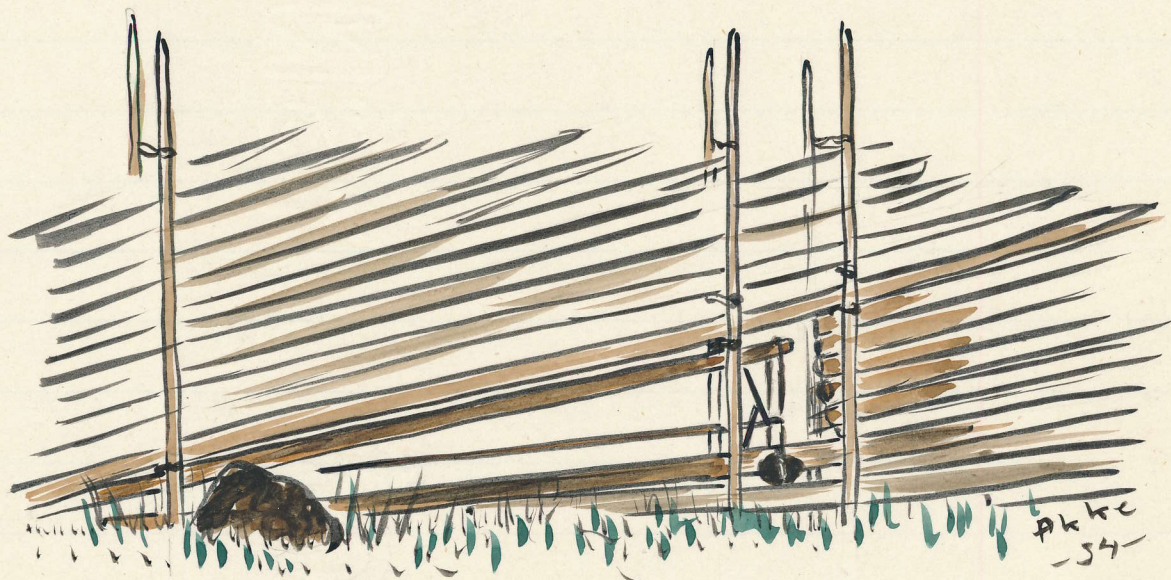

"Fågelstock" eller "Brand"
från Norrbotten.

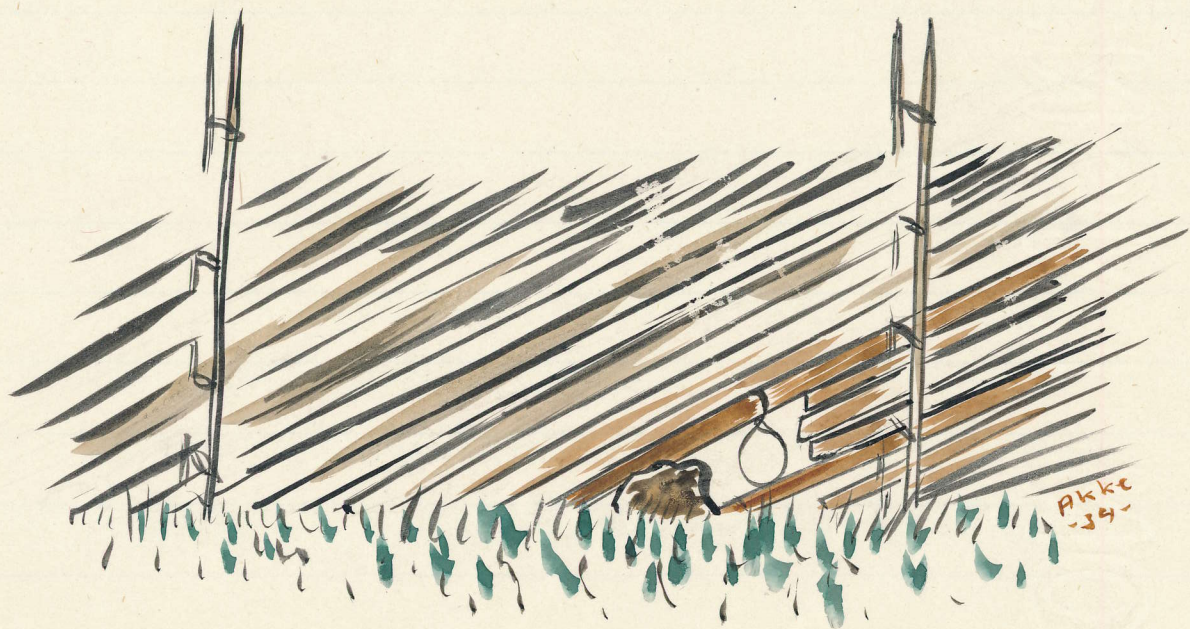

Fälla för räv.
Från Norrbotten.

En stång i gårdesgården lämnas lös,
 för fritt fall, och uppdrillas med
 en vanligt dillersticka. Två stavar
 hängas över stöngen, i bänse sidor,
 för att belasta densamma.

Snara för räb.

Placeras i hål i gårdesgård.

Norrbottn.